

بررسی تطبیقی بازتابهای فضایی سیاستهای گردشگری در قبل و بعد از انقلاب اسلامی مطالعه موردی: بابلسر

چکیده

این تحقیق در چارچوب موضوعی رابطه بین سیاست و فضا به بررسی تطبیقی بازتابهای فضایی سیاستگذاریهی جذب توریسم در قبل و بعد از انقلاب اسلامی در محدوده شهرستان بابلسر به عنوان یکی از قطبهای مهم اکوتوریسم ایران می‌پردازد. تحقیق از نوع توصیفی-تحلیلی بوده و از مطالعات کتابخانه‌ای، اسنادی و میدانی استفاده شده و روش پانل در این تحقیق بکار گرفته شده است. روش تجزیه و تحلیل اطلاعات و داده‌ها کمی و کیفی است که به شیوه ماشینی و دستی با استفاده از نرم افزار SPSS، و با به کارگیری آمار توصیفی و استنباطی و آزمونهای T و خی ۲ انجام شده است. نتیجه تحقیق نشان می‌دهد که تفاوت در ارزشها و ایدئولوژی در دوره قبل و بعد از انقلاب اسلامی روی سیاست گذاریهی گردشگری تأثیر داشته است. از سوی دیگر تأسیسات مربوط به گردشگری و مشاغل مرتبط به آنها در دوره دوم روند افزایشی را نشان می‌دهد. البته انواع آلودگی‌های سواحل نیز در بعد از انقلاب اسلامی نسبت به قبل بیشتر شده است.

کلید واژه‌ها: گردشگری، دریای خزر، ایران، بابلسر، مازندران، سیاست و فضا

مقدمه

جغرافیای سیاسی، به مطالعه تأثیر متقابل سیاست و فضا می‌پردازد (حافظ نیا، ۱۳۷۹، ۱۳۰). انجمن جغرافیدانان آمریکا ماهیت این شاخه از جغرافیا را "مطالعه کنش متقابل ناحیه جغرافیایی و فرایند سیاسی" می‌داند. پاسیون^۱ معتقد است که "جغرافیدان سیاسی به مطالعه نتایج جغرافیایی

تصمیمها و اقدامهای سیاسی علاقمند است". کوهن و روزنتال^۲ نیز می‌گویند "جغرافیای سیاسی را می‌توان با ویژگیهای فضایی فرایند سیاسی مترادف دانست" (Glassner, 1993, 3).

درایسدل و بلیک^۳ نیز معتقدند که جغرافیای سیاسی پدیده‌های سیاسی را تحلیل فضایی نموده و ویژگیهای فضایی و تأثیرهای فرایند و تصمیم سیاسی را مورد مطالعه قرار می‌دهد (درایسدل و بلیک - دره میرحیدر، ۱۳۶۹، ۹). میرحیدر نیز چنین دیدگاهی نسبت به جغرافیای سیاسی دارد (میرحیدر، ۲۰۱۳۷۲). بنابراین، مطالعه اثرهای یک سیاست بر روی فضای جغرافیایی و محیط زندگی انسان، مورد علاقه جغرافیدانان سیاسی است.

گردشگری (توریسم)، رفتار مشترک گروههای انسانی است که از ابعاد جغرافیایی و فضایی برخوردار بوده و بازتابهای این رفتار نیز فضا و ویژگیهای محیط جغرافیایی را متأثر می‌نماید. این رفتار جمعی و مشترک انسانها، امروزه در قالبها و ساختارهای سیاسی و اداری شکل می‌گیرد و هدایت و کنترل می‌گردد و حکومتها در آن نقش اصلی را به عهده دارند. به عبارتی، نوع نگرش، سیاست‌گذاری، تصمیم و اقدام دولتها، می‌تواند تأثیرهای متفاوتی را بر فضای جغرافیایی از خود به جای گذارد. از این رو، مطالعات تطبیقی درباره نگرش و سیاستهای توریستی در حکومتهای مختلف، می‌تواند به درک بازتابهای فضایی ایدئولوژیها و ماهیت نظامهای سیاسی و نوع چشم‌انداز جغرافیایی که می‌آفرینند، کمک نماید. از سویی دیگر، به نظر می‌رسد صنعت رو به رشد گردشگری نقش مهمی در توسعه ملی کشورها در آینده بازی خواهد کرد و هر حکومتی و دولتی سعی خواهد نمود تعداد بیشتری جهانگرد را به کشور خود جذب نماید.

گردشگری به عنوان مجموعه فعالیتهایی تعریف می‌شود که مردم به خاطر تفریح، استراحت و نظایر آن، از محل زندگی خود به سایر مکانها مسافرت می‌کنند (داس ویل - اعرابی و ایزدی، ۱۹، ۱۳۷۸). اکوتوریسم یا طبیعت‌گردی، گونه‌ای از جهانگردی است که رو به رشد دارد و افرادی را که از زندگی در شهرهای شلوغ به ستوه آمده‌اند، به سوی خود جذب می‌کند. سازمان جهانی گردشگری پیش‌بینی کرده است که در دهه آینده شمار اکوتوریسم از ۷٪ فعلی به ۲۰٪ برسد (رضوانی، ۱۳۸۰، ۲۴۳). گردشگری در دو مقیاس داخلی و بین‌المللی انجام می‌پذیرد که هر کدام ویژگیهای خاص خود را دارد (دیبايي، ۱۳۷۱، ۹۵).

سیاست‌گذاری در زمینه گردشگری، تحت تأثیر دو دسته عوامل داخلی و خارجی قرار دارد.

2. Cohen and Rosenthal.

3. Draysdale and Blake.

عوامل خارجی عمدتاً عبارتند از: قوانین، آداب و رسوم جامعه، ارزشها، ایدئولوژیها و گروههای فشار (هال و جنکینز- اعرابی و ایزدی، ۱۳۷۸، ۳۰)؛ عوامل خارجی نیز شامل: روند جهانی شدن و شرکتهای بین‌المللی است (لی- رکن‌الدین افنخاری و صالحی امین، ۱۳۷۸، ۷). سیاستهای بخش گردشگری و فعالیتهای ناشی از آن، می‌تواند ساختار، اشکال فضایی و نقشهای مکانها و محیطهای جغرافیایی را شکل داده، یا تغییر دهد. بنابراین، تأثیرهای سیاستهای مزبور می‌تواند بر موارد زیر مورد ملاحظه قرار گیرد:

۱. اشکال فضایی؛ نظیر جاده‌ها و معابر، سکونتگاهها، هتلها و اماکن اقامتی، حمل و نقل و ...
۲. اقتصاد؛ نظیر هزینه و درآمد، ارز، اشتغال، نیروی انسانی و ...
۳. فرهنگ؛ نظیر مبادله سنتها و آداب و رسوم، گفتگو و ارتباط، تفاهم و درک یکدیگر، صلح و دوستی و نظایر آن.
۴. محیط زیست؛ نظیر کمبود، تخریب، آلودگی و غیره ... و برعکس امنیت، آرامش، زیبایی، بهداشت و نظایر آن.

ایران به خاطر موقعیت و وضعیت خاص جغرافیایی خود، قابلیتهای چشمگیری در زمینه طبیعت گردی و سایر انواع گردشگری دارد. در زمینه طبیعت گردی، سواحل دریای خزر در شمال ایران برای فصل تابستان و سواحل و جزایر جنوب برای زمستان، مکانهای مناسبی به نظر می‌رسند. مناطق جنگلی، قله‌ها و دامنه‌های سلسله ارتفاعات البرز و زاگرس، دره‌ها و سواحل رودخانه‌ها، مراکز آبهای معدنی، مناطق کویری و غیر آن، همگی از قابلیتهای دیگر طبیعت گردی در ایران شمرده می‌شوند. ایران علاوه بر قابلیتهای طبیعت گردی، در زمینه‌های فرهنگی و تاریخی نیز از فرصتهای بسیار خوبی برخوردار است. آثار باستانی در پرسپولیس، هگمتانه، شوش و نیز شهرهای مشهور شیراز، اصفهان، مشهد، یزد، تبریز، همدان، کرمان، کرمانشاه، بم و ... از این نظر اهمیت دارند. از این گذشته ایران قابلیت جهانگردی مذهبی خوبی برای پیروان مذاهب و ادیان مختلف دارد. از این نظر، شهرهای مشهد، قم، شیراز، ری، ارومیه و یزد قابل توجه می‌باشند.

کاربرد قابلیتهای گردشگری ایران به عنوان یکی از منابع توسعه ملی در دهه‌های گذشته، تحت تأثیر ایدئولوژی و سیاست حکومتها- به ویژه در نگرش نسبت به جهانگردی داخلی و خارجی- قرار داشته است.

پیش از انقلاب اسلامی (۱۳۵۷)، حکومتی سکولار، وابسته به سرمایه‌داری جهانی و هماهنگ با ارزشهای غرب در ایران برقرار بود. بنابراین، سیاست حکومت، توسعه گردشگری به ویژه در زمینه

جذب گردشگران خارجی و از کشورهای اروپایی و آمریکایی بود. از این رو، برنامه‌ها و فعالیتهای گردشگری توسعه پیدا کرد و نسبت درآمدهای ارزی ناشی از آن نسبت به درآمدهای صادرات غیر نفتی به تدریج افزایش یافت (سرلک، ۱۳۷۶، ۸-۷) و میانگین آن طی سالهای ۱۳۵۷-۱۳۴۵، به ۱۵/۷ درصد صادرات غیر نفتی رسید.

پس از انقلاب اسلامی (۱۳۵۷)، حکومت ایران تغییر کرد و از آمریکا و غرب جدا شد و حکومتی مذهبی و مستقل با هویت اسلامی به روی کار آمد. حکومت جدید، معیارها و ارزشهای اسلامی را مبنای قانون‌گذاری در جامعه ایران قرار داد که سیاستها و مقررات بخش گردشگری را نیز شامل می‌شد. از این رو، الگوی گردشگری متعارف در جهان، به ویژه در بخش گردشگران خارجی، با الگوی مورد نظر حکومت جمهوری اسلامی ایران که نوعی گردشگری اسلامی و مذهبی را توصیه می‌کرد، در تعارض قرار گرفت. علاوه بر این، فرهنگ سیاسی جامعه ایران پس از انقلاب اسلامی نسبت به خارجی‌ان به ویژه کسانی که از کشورهای اروپایی و غربی وارد می‌شدند، نگرشی منفی داشت (حافظ نیا، ۱۳۸۱، ۱۹۴). در کنار این عوامل، جنگ عراق علیه ایران نیز محیط و فضای جغرافیایی کشور را ناامن نمود و مانع جذب گردشگران خارجی به کشور شد. عوامل سه‌گانه مزبور باعث شد که بخش گردشگری کشور به ویژه در حوزه جذب گردشگران خارجی، دچار افت فعالیت و درآمد گردد، به طوری که سهم درآمد ارزی ناشی از گردشگران خارجی در میان درآمدهای صادرات غیر نفتی کشور به شدت کاهش یافت (سرلک، ۱۳۷۶، ۸) و میانگین درآمد مزبور طی دهه اول انقلاب (سالهای ۱۳۴۸-۱۳۵۷) به سطح حدود ۶/۷ درصد درآمدهای صادرات غیر نفتی رسید که نسبت به دهه قبل از آن (۱۵/۷ درصد)، تفاوت چشمگیری دارد. همچنین، میانگین تعداد گردشگران خارجی نیز نسبت به دهه قبل از آن کاهش یافت. نکته قابل توجه اینکه، ضرورت‌های توسعه در دهه دوم پس از انقلاب اسلامی، باعث تغییراتی در سیاستهای گردشگری کشور گردید. این امر سبب شد که تعداد گردشگران خارجی به ویژه در حوزه گردشگران مذهبی و زیارتی آن هم با مبدأ کشورهای همسایه و آسیایی و میزان درآمدهای ناشی از آن افزایش یابد (محلّاتی، ۱۳۸۰، ۲۸۴ تا ۲۸۶) (Statistical Centre of Iran, 2002, 670).

آنچه مشخص است اینکه، نگرشها، سیاستها و برنامه‌های گردشگری در ایران قبل و بعد از انقلاب اسلامی با یکدیگر تفاوت دارد و این تفاوت بر فضاهای جغرافیایی مربوطه و مکانهای گردشگری، تأثیر گذاشته است.

در سال ۱۳۴۵، سازمان برنامه و بودجه در اجرای دستور شاه ایران مبنی بر اینکه "شمال باید به تفرجگاه ملت ایران تبدیل شود" مهندسان مشاور "امکو- دکسیادیس" را برای مطالعه منطقه انتخاب، و قرارداد مطالعات مربوط را با آنها امضا کرد. پس از اتمام مطالعات، طرح مزبور در سال ۱۳۴۷ به تصویب رسید و برای اجرا به وزارت کشور و سازمان جذب سیاحان ابلاغ شد (وزارت کشور، ۲۵۳۵، ۵۱). بدین ترتیب، این منطقه به یکی از قطب‌های گردشگری کشور تبدیل گردید.

پس از پیروزی انقلاب اسلامی و تغییر در ایدئولوژی حکومت و سیاست‌های گردشگری آن، الگوهای گردشگری ساحلی و توریسم دریایی گذشته منسوخ گشت و سیاست جدیدی برای بهره‌مندی گردشگری ایرانی از سواحل دریای خزر در مازندران و منطقه بابلسر در پیش گرفته شد که چشم‌انداز جدیدی را پدید آورد که بر ارزشهای اسلامی مبتنی بود.

الگوی جدید که می‌توان از آن به الگوی گردشگری دریایی اسلامی یاد کرد، تحت عنوان "طرح سالم‌سازی دریا" طراحی و به مورد اجرا گذاشته شد که با الگوی گردشگری دریایی متعارف در سواحل کشورهای دیگر تفاوت داشت. مهمترین ویژگی آن، جداسازی زن و مرد در فضاهای ساحلی و اختصاص مکانهای ویژه و حفاظت شده و دور از انظار عمومی برای زنان بود. با وجود این، گردشگران ایرانی برای گذراندن اوقات فراغت خود در فصل تابستان و به ویژه در مسیر سفر به مشهد، از سواحل دریای خزر در منطقه بابلسر دیدن نموده و از فرصت‌های تفریحی در چارچوب الگوی مزبور و معیارهای اسلامی استفاده می‌کردند.

روش تحقیق

در این تحقیق، سیاست ملی کشور در قبال گردشگری در محدوده شهرستان بابلسر به عنوان یکی از قطب‌های مهم اکوتوریسم ایران در استان مازندران بررسی شد و چشم‌اندازها و فضای جغرافیایی ناشی از سیاست‌گذاریهای گردشگری در قبل و بعد از انقلاب اسلامی ایران، مورد مقایسه قرار گرفت. این شهرستان، در قبل از انقلاب اسلامی و بعد از آن، کارکرد برجسته گردشگری داشته است. تحقیق حاضر در پی پاسخگویی به سؤالی زیر است:

۱. چه عاملی بر تفاوت نگرش در سیاست‌های گردشگری قبل و بعد از انقلاب اسلامی، تأثیر داشته است؟

۲. سیاست‌های قبل و بعد از انقلاب اسلامی، چه تأثیر متفاوتی بر تأسیسات کالبدی و تفریحی

سواحل- نظیر معابر، ساختمانها، پلاژها و ... - از نظر کمی و کیفی داشته است؟

۳. اجرای این سیاستها در آلودگی و بهداشت سواحل چه تأثیری داشته است؟ فرضیه‌های تحقیق به صورت گزاره‌هایی در قالب پاسخهای حدسی به پرسشهای مزبور تدوین گردید. برای جمع‌آوری اطلاعات مربوط، در مباحث نظری به کتابخانه‌ها و در تحقیق میدانی با تهیه پرسشنامه و توزیع آنها، به افرادی که دو دوره قبل و بعد از انقلاب اسلامی را به خوبی درک کرده بودند، مراجعه شد. تکنیک مورد استفاده در طراحی ابزار و روش گردآوری اطلاعات میدانی، تکنیک پانل بود.

جامعه آماری تحقیق، در محدوده شهر بابلسر و کسانی بوده است که به نحوی در گذشته و حال با اماکن گردشگری ارتباط داشته‌اند. بنابراین، با مراجعه به سرشماری رسمی سال ۱۳۷۵، کلیه مردهایی که قادر به داوری درباره آثار گردشگری در دو دوره بودند مورد توجه قرار گرفتند و مشخص گردید تعداد کسانی که ۵۰ سال یا بیشتر دارند، ۳۷۶۹ نفر بوده است. آنگاه با استفاده از فرمول کوچران (Hafeznia, 1996, 173) حجم نمونه به تعداد ۳۶۰ نفر برای تحقیق میدانی تعیین و به صورت تصادفی از جامعه آماری برگزیده شد. اطلاعات میدانی پس از جمع‌آوری پرسشنامه‌ها کدگذاری شد و با استفاده از نرم‌افزار SPSS و به کارگیری آزمونهای T و خی ۲، مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

یافته‌های تحقیق

بر اساس پرسشهای این تحقیق، سؤلهایی به صورت پرسشنامه برای افراد نمونه تحقیق طراحی گردید که بخشی از داده‌های آن در جدول ۱ و ۲ آمده است:

جدول ۱ آیا در سیاست‌گذاریهای قبل و بعد از انقلاب تفاوت نگرشی احساس می‌کنید؟

مجموع		خیر		بلی	
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی
۱۰۰	۳۶۰	۱۱/۹۴	۴۳	۸۸/۰۶	۳۱۷

جدول ۲ اگر جواب مثبت است، به نظر شما چه عواملی در تفاوت نگرش در سیاست‌گذاریهای گردشگری در قبل و بعد از انقلاب اسلامی ایران مؤثر بوده است؟

مجموع		سایر عوامل		سیاستهای گردشگری در قبل از انقلاب اسلامی		جهانی شدن		تفاوت ایدئولوژیک و تغییر ارزشها ناشی از وقوع انقلاب اسلامی در ایران	
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی
۱۰۰	۳۱۷	۴/۷۳	۱۵	۱۳/۵۶	۴۳	۱۹/۲۴	۶۱	۶۲/۴۷	۱۹۸

از مجموع پاسخگویان، ۳۱۷ نفر (۸۸/۰۶ درصد) به تفاوت نگرش در سیاست‌گذاری‌های گردشگری قبل و بعد از انقلاب اسلامی معتقد بوده و ۱۹۸ نفر (۶۲/۴۷ درصد)، تفاوت ایدئولوژیک و تغییر ارزشها را عامل آن می‌دانستند که پس از انقلاب اسلامی به وجود آمده است. ولی ۶۱ نفر (۱۹/۲۴ درصد) جهانی شدن را علت این امر و ۴۳ نفر (۱۳/۵۶ درصد) ناکارآمدی سیاست‌های گردشگری در قبل از انقلاب اسلامی را عامل متفاوت بودن نگرشها در زمینه سیاست‌گذاری گردشگری، بیان کرده و تنها ۱۵ نفر (۴/۷۳ درصد) به عواملی غیر از عوامل سه‌گانه فوق اعتقاد داشته‌اند.

جدول ۳ تأثیر سیاست‌گذاری‌های گردشگری قبل و بعد از انقلاب اسلامی بر روی تأسیسات کالبدی و تفریحی سواحل، از نظر کمی چگونه بوده است؟

ردیف	متغیرها	قبل از انقلاب اسلامی		بعد از انقلاب اسلامی		تغییر نکرده است		بعد از انقلاب اسلامی بیشتر شده است		بدون اظهار نظر		مجموع	
		درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی
۱	معايير عمومی و جاده‌ها	۱/۹۴	۷	۲۸/۰۶	۱۰۱	۲۵۱	۶۹/۷۲	۱	۰/۲۸	۳۶۰	۱۰۰	۳۶۰	
۲	فضای سبز و پارکها	۱۰	۳۶	۲۰	۷۲	۲۲۶	۶۲/۷۷	۲۶	۷/۲۳	۳۶۰	۱۰۰	۳۶۰	
۳	زائر سراها	۱/۶۷	۶	۱۵	۵۴	۲۷۰	۷۵	۳۰	۸/۳۳	۳۶۰	۱۰۰	۳۶۰	
۴	پارکينگ‌های اقامت موقت	۳/۰۵	۱۱	۳۰	۱۰۸	۲۳۴	۶۵	۷	۱/۹۵	۳۶۰	۱۰۰	۳۶۰	
۵	ساختمانها	۵	۱۸	۵	۱۸	۳۲۱	۸۹/۱۶	۳	۰/۸۴	۳۶۰	۱۰۰	۳۶۰	
۶	تعمیر گاه‌های مجهز	۰/۵۶	۲	۱۹/۴۴	۷۰	۲۷۶	۷۶/۶۷	۱۲	۳/۳۳	۳۶۰	۱۰۰	۳۶۰	
۷	پلاژها	۱/۶۷	۶	۲۰	۷۲	۲۵۲	۷۰	۳۰	۸/۳۳	۳۶۰	۱۰۰	۳۶۰	
۸	تابلوهای راهنمایی	۲/۵	۹	۴۰	۱۴۴	۱۹۸	۵۵	۹	۲/۵	۳۶۰	۱۰۰	۳۶۰	
۹	چادرها	۱۰	۳۶	۲۰	۷۲	۲۳۵	۶۵/۲۸	۱۷	۴/۷۲	۳۶۰	۱۰۰	۳۶۰	
۱۰	قهوه‌خانه و چایخانه‌ها	۱/۹۴	۷	۲۳/۰۶	۱۱۹	۲۱۶	۶۰	۱۸	۵	۳۶۰	۱۰۰	۳۶۰	
۱۱	ویلاها	۳/۳۳	۱۲	۳/۸۹	۱۴	۳۲۴	۹۰	۱۰	۲/۷۸	۳۶۰	۱۰۰	۳۶۰	
۱۲	مهمانسراها	۵/۵۶	۲۰	۱۸/۰۶	۶۵	۲۷۰	۷۵	۵	۱/۳۹	۳۶۰	۱۰۰	۳۶۰	
۱۳	هتلها	۵	۱۸	۱۹/۷۲	۷۱	۲۷۰	۷۵	۱	۰/۲۸	۳۶۰	۱۰۰	۳۶۰	
۱۴	کمپها	۷/۷۸	۲۸	۴۲/۲۲	۱۵۲	۱۴۴	۴۰	۳۶	۱۰	۳۶۰	۱۰۰	۳۶۰	
۱۵	اقامتگاه جوانان	۲۵/۸۳	۹۳	۱۲۶	۳۵	۱۲۶	۳۵	۱۵	۴/۱۷	۳۶۰	۱۰۰	۳۶۰	
۱۶	پایگاه بازرسی در ورودیها	۰/۵۶	۲	۶/۱۱	۲۲	۳۲۲	۸۹/۴۴	۱۴	۳/۸۹	۳۶۰	۱۰۰	۳۶۰	
۱۷	نیروهای امنیتی و انتظامی	۰	۰	۰	۰	۳۴۲	۹۵	۱۸	۵	۳۶۰	۱۰۰	۳۶۰	
-	میانگین	۵/۰۹	۱۸/۲۹	۲۰/۹۱	۷۵/۲۹	۲۵۱/۶۰	۶۹/۸۹	۱۴/۸۲	۴/۱۱	۳۶۰	۱۰۰	۳۶۰	

در همه این متغیرهای کمی، بجز متغیر کمپها (اردوگاهها) و اقامتگاه جوانان، بیش از ۵۰٪ پاسخ‌دهندگان عقیده داشته‌اند این گونه مراکز پس از انقلاب اسلامی افزایش داشته‌اند. اما به طور کلی، میانگین متغیرهای کمی زیر ساختها و مراکز تفریحی گردشگری، نشان می‌دهد که این گونه مراکز پس از انقلاب اسلامی بیشتر شده است؛ یعنی حدود ۷۰٪ در مجموع چنین عقیده‌ای داشته‌اند و حدود ۲۱٪ هم عقیده داشته‌اند که تغییر نکرده، و فقط ۵٪ بیان کرده‌اند که این گونه مراکز در قبل از انقلاب بیشتر بوده است و حدود ۴٪ در مجموع درباره این متغیرها اظهار نظر نکرده‌اند.

جدول ۴ تأثیر سیاست‌گذاریهای گردشگری قبل و بعد از انقلاب اسلامی روی تأسیسات کالبدی و تفریحی سواحل، از نظر کیفی چگونه بوده است؟

ردیف	متغیرها	قبل از انقلاب بهتر بوده است		بعد از انقلاب تغییر نکرده است		بعد از انقلاب بهتر شده است		بدون اظهار نظر	
		درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی
۱	معايير عمومى و جاده‌ها	۷/۲۲	۲۶	۲۷/۷۸	۱۰۰	۶۲/۷۸	۲۶۶	۸	۲/۲۲
۲	ساختمانها	۴/۴۴	۱۶	۲۰/۵۶	۷۴	۷۰/۲۸	۲۳۵	۱۷	۴/۷۲
۳	پلاژها	۸/۳۳	۳۰	۲۶/۶۷	۹۶	۵۸/۳۳	۲۱۰	۲۴	۶/۶۷
۴	چادرها	۱۵	۵۴	۲۵	۹۰	۵۰	۱۸۰	۳۶	۱۰
۵	قهوه‌خانه‌ها و چایخانه‌ها	۱۶/۱۱	۵۸	۲۸/۸۹	۱۰۴	۵۳/۶۱	۱۹۳	۵	۱/۳۹
۶	ویلاها	۱۱/۳۹	۴۱	۱۳/۶۱	۴۹	۶۹/۴۴	۲۵۰	۲۰	۵/۵۶
۷	مهمانسراها	۹/۱۷	۳۳	۳۰/۵۶	۱۱۰	۵۸/۶۱	۲۱۱	۶	۱/۶۷
۸	هتلها	۲۰	۷۲	۱۲/۷۸	۴۶	۶۰/۸۳	۲۱۹	۲۳	۶/۳۹
۹	کمپها	۱۵	۵۴	۲۵	۹۰	۵۵	۱۹۸	۱۸	۵
۱۰	تابلوه‌های راهنمایی	۱۵	۵۴	۲۰	۷۲	۶۴/۴۴	۲۳۲	۲	۵/۵۶
۱۱	پارکینگهای اقامت موقت	۱۰	۳۶	۲۴/۷۲	۸۹	۶۵	۲۳۴	۱	۲/۲۸
۱۲	زائرسراها	۵	۱۸	۱۹/۱۷	۶۹	۷۰	۲۵۲	۲۱	۵/۸۳
۱۳	پوشش گیاهی پارکها	۲۰	۷۲	۹/۷۲	۳۵	۶۹/۷۲	۲۵۱	۲	۵/۵۶
۱۴	تعمیرگاههای مجهز	۴/۷۲	۱۷	۴/۷۲	۱۷	۸۹/۷۲	۳۲۳	۳	۸/۳۳
۱۵	نیروهای امنیتی و انتظامی	۱۰/۵۶	۳۸	۹/۴۴	۳۴	۸۰	۲۸۸	۰	۰
۱۶	میانگین	۱۱/۴۶	۴۱/۲۶	۷۱/۶۷	۲۸۸	۶۵/۱۸	۲۳۶/۱۳	۱۲/۴	۳/۴۴

بررسی متغیرهای کیفی ناشی از تفاوت دیدگاهها در زمینه سیاست‌گذاری روی تأسیسات کالبدی و تفریحی، نشان می‌دهد که در مجموع ۶۵/۱۸ درصد از پاسخ‌دهندگان عقیده داشته‌اند کیفیت آنها پس از انقلاب نسبت به قبل از آن بهتر شده است، و ۱۱/۴۶ درصد معتقد بوده‌اند

متغیرهای مورد اشاره قبل از انقلاب کیفیت بهتری داشته است و ۱۹/۹۰ درصد هم بیان کرده‌اند از این نظر تفاوتی بین قبل و بعد از انقلاب اسلامی احساس نمی‌کنند.

جدول ۵ سیاست‌گذاریهای گردشگری در قبل و بعد از انقلاب اسلامی روی آلودگی و بهداشت سواحل چه تأثیری داشته است؟

ردیف	متغیرها	قبل از انقلاب بیشتر بوده است		بعد از انقلاب تغییر نکرده است		بعد از انقلاب بیشتر شده است		بدون اظهار نظر	
		درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی
۱	زیاله‌ها	۹/۱۷	۳۳	۵	۱۸	۳۰۶	۸۵	۳	۰/۸۴
۲	فاضلابها	۷/۲۲	۲۶	۱۰	۳۶	۲۹۷	۸۲/۷۸	۰	۰
۳	اشیای برنده	۲۶/۹۴	۹۷	۲۰	۷۲	۱۸۰	۵۰	۱۱	۳/۰۶
۴	قلوه‌سنگها و بتن شکسته‌ها	۱۴/۱۷	۵۱	۱۵/۲۸	۵۵	۲۳۵	۶۵/۲۸	۱۹	۵/۲۸
۵	آلودگی دریا	۸/۰۶	۲۹	۵/۸۳	۲۱	۳۱۰	۸۶/۱۱	۰	۰
۶	بهداشت مواد غذایی سواحل	۱۴/۷۲	۵۳	۴۵/۸	۱۶۳	۱۲۶	۳۵	۱۸	۵
۷	بهداشت اماکن عمومی	۲۴/۷۲	۸۹	۴۵	۱۶۲	۱۰۸	۳۰	۱	۰/۲۸
	میانگین	۱۵	۵۴	۲۰/۹۱	۷۵/۲۹	۲۲۳/۲۹	۶۲/۰۳	۷/۴۲	۲/۰۶

نتایج پرسشنامه نشان‌دهنده آن است که آلودگی در سواحل دریای مازندران و به خصوص حواشی رودخانه‌هایی که به این دریا منتهی می‌شوند، افزایش یافته و سطح بهداشت عمومی این مناطق هم با کاهش همراه بوده است، به طوری که در مجموع ۶۲/۰۳ درصد پاسخگویان معتقد بوده‌اند همه متغیرهای مربوط، پس از انقلاب اسلامی نسبت به قبل از آن افزایش و فقط ۱۵٪ اظهار داشته‌اند آلودگی سواحل در قبل از انقلاب بیشتر بوده است و ۲۰/۹۱ درصد هم عقیده داشته‌اند تفاوتی بین قبل و بعد از انقلاب اسلامی از این نظر احساس نمی‌کنند.

آلودگی دریا با ۸۶/۱۱ درصد و زیاله‌ها با ۸۵٪ و فاضلابها با ۸۲/۷۸ درصد، بیشترین سهم را در افزایش آلودگیهای سواحل پس از انقلاب نسبت به قبل از آن، به خود اختصاص داده‌اند.

تجزیه و تحلیل

فرایند تحلیل داده‌ها بر اساس فرضیه‌های تحقیق (پاسخهای حدسی به پرسشهای تحقیق)، به شرح زیر انجام پذیرفت:

فرضیه اول: بین وقوع انقلاب اسلامی و تغییر ارزشها در نگرش به سیاست‌گذاری گردشگری،

نسبت به قبل از انقلاب اسلامی، تفاوتی معنادار وجود دارد.

با شکل‌گیری انقلاب اسلامی در ایران، دیدگاهها و نگرشها در زمینه سیاست‌گذاری‌های جذب گردشگر دگرگون گردید و پس از انقلاب اسلامی، رویکرد و مشی متفاوتی نسبت به قبل از انقلاب در پیش گرفته شد، لذا کاهش شدید جریان گردشگری پس از انقلاب اسلامی، بیانگر تفاوت ریشه‌ای و عمیق دیدگاهها در زمینه گسترش گردشگری است. بنابراین، نه تنها نتایج مطالعات اسنادی مؤید تفاوت ایدئولوژیک در قبل و بعد از انقلاب اسلامی در زمینه سیاست‌گذاری گردشگری است، بلکه این مسأله از نظر میدانی هم تأیید می‌شود. نتایج حاصل از تحقیق میدانی، بیانگر این است که بین سیاست‌گذاری قبل و بعد از انقلاب اسلامی، تفاوت نگرش وجود دارد، به طوری که ۶۲/۴۷ درصد از پاسخ دهندگان به این مسأله اشاره کرده‌اند که تفاوت ایدئولوژیک و تغییر ارزشهای ناشی از شکل‌گیری انقلاب اسلامی در ایران، باعث تفاوت در نگرش به سیاست‌گذاریهای گردشگری شده است. بنابراین، این فرضیه تأیید می‌شود که بین قبل و بعد از انقلاب اسلامی از لحاظ ایدئولوژیک و ارزشها تفاوت وجود دارد و این مسأله در سیاست‌گذاری گردشگری مؤثر بوده است.

فرضیه دوم: پس از پیروزی انقلاب اسلامی زیرساختهای گردشگری تغییری نکرده است، ولی مراکز تفریحی کمتر شده و تغییر ماهیت داده‌اند.

رابطه‌ای بین وقوع انقلاب اسلامی و عدم تغییر یا کاهش زیرساختها و تأسیسات تفریحی وجود ندارد. این مسأله نه تنها از نظر اسنادی تأیید می‌شود، بلکه نتایج حاصل از کار میدانی هم مؤید این امر است، بدین معنا که متغیرهای مربوط به مراکز و تأسیسات گردشگری پس از انقلاب اسلامی، نسبت به متغیرهایی که وضعیت این گونه مراکز را در قبل از انقلاب نشان می‌دهد، رشد کمی و کیفی یافته‌اند. جدولهای زیر، تست معناداری آزمون را برای جدولهای مربوط به متغیرهای کمی و کیفی زیرساختهای گردشگری، نشان می‌دهند.

جدول ۶ داده‌های زوج شده جدول ۳

تفاوت داده‌های زوج شده					آزمون T	رتبه آزادی	مربوط به همبستگی	p-value	معناداری آزمون
تعداد متغیرها	میانگین A و B	اختلاف میانگین B و A	آماره معیار	فاصله دو میانگین ۹۵٪ برای اختلاف میانگین داده‌های زوج شده					
A=۱۷ B=۱۷	A= ۱۸/۲۹۴ B= ۲۵۱/۵۸۸	-۲۳۳/۲۹۴	۷۶/۴۳۵	حد بالا حد پایین	-۱۲/۵۸۴	۱۶	-۰/۶۵۷	۰/۰۰۴	۰/۰۰۰

A: قبل از انقلاب اسلامی بیشتر بوده است. B: پس از انقلاب اسلامی بیشتر شده است. چون $P\text{-value} < 0/05$ است. بنابراین، فرض برابری A و B رد می‌شود و آزمون فرض وجود تفاوت معنادار را تأیید می‌کند.

جدول ۷ داده‌های زوج شده جدول ۴

تفاوت داده‌های زوج شده						آزمون T	درجه آزادی	ضریب همبستگی	p-value	معناداری آزمون
تعداد مشورها	میانگین A و B	اختلاف میانگین B و A	انحراف معیار	فاصله دو میانگین ۹۵٪ برای اختلاف میانگین داده‌های زوج شده						
A=۱۵ B=۱۵	A= ۴۱/۲۶۶ B= ۲۳۶/۱۳۳	۱۹۴/۸۶۶	۴۹/۲۷۸	حد بالا ۶۸۵/۷۶۶	حد پایین -۲۲۲/۱۵۶	-۱۵/۳۱۵	۱۴	-۰/۴۶۷	۰/۰۷۹	۰/۰۰۰

A: قبل از انقلاب اسلامی بهتر بوده است. B: پس از انقلاب اسلامی بهتر شده است. چون $P\text{-value} < ۰/۰۵$ است، بنابراین فرض برابری A و B رد می‌شود و آزمون فرض وجود تفاوت معنادار را تأیید می‌کند.

بر اساس آزمون فرض، چون تفاوتی معنادار بین زیرساخت‌های گردشگری و مراکز تفریحی قبل و بعد از انقلاب اسلامی وجود دارد، بنابراین فرضیه عدم تغییر و یا کاهش این گونه زیر ساختها و مراکز پس از انقلاب نسبت به قبل از آن رد شده و نشان می‌دهد که پس از انقلاب اسلامی، هم زیرساخت‌های گردشگری و هم مراکز تفریحی بیشتر و بهتر شده و وقوع انقلاب اسلامی در افزایش آن تأثیر مثبت داشته است.

فرضیه سوم: پس از انقلاب اسلامی، آلودگی سواحل افزایش یافته است. از نظر آلودگی سواحل، بین قبل و پس از انقلاب اسلامی تفاوتی معنادار وجود دارد. چنان‌که جدول ۵ نشان می‌دهد و تست معناداری آزمون مربوط (جدول ۸) نیز آن را تأیید می‌کند، متغیرهای B که وضعیت آلودگی‌های سواحل را پس از انقلاب نشان می‌دهد، نسبت به متغیرهای A که بیانگر همین وضعیت در قبل از انقلاب اسلامی است، تفاوت دارد.

جدول ۸ داده‌های زوج شده جدول شماره ۱۸

تفاوت داده‌های زوج شده						آزمون T	درجه آزادی	ضریب همبستگی	p-value	معناداری آزمون
تعداد متغیرها	میانگین A و B	اختلاف میانگین B و A	انحراف معیار	فاصله دو میانگین ۹۵٪ برای اختلاف میانگین داده‌های زوج شده						
A=۷ B=۷	A= ۵۴ B= ۲۲۰/۹۱۱	-۱۶۶/۹۱۱	۹۹/۷۹۸	حد بالا -۸۳/۴۷۷	حد پایین -۲۵۰/۳۴۴	-۴/۷۳۰		-۰/۷۸۳	۰/۰۳۷	۰/۰۰۲

A: قبل از انقلاب اسلامی بیشتر بوده است. B: پس از انقلاب اسلامی بیشتر شده است. چون $P\text{-value} < ۰/۰۵$ است، بنابراین فرض برابری A و B رد می‌شود و آزمون فرض وجود تفاوت معنادار را تأیید می‌کند.

بر اساس آزمون، فرض تفاوتی معنادار بین قبل و پس از انقلاب اسلامی از نظر آلودگی سواحل وجود دارد. بنابراین، فرضیه افزایش انواع آلودگیهای سواحل پس از انقلاب اسلامی تأیید می‌شود.

نتیجه گیری

الف) سیاست‌گذاریهای گردشگری در منطقه بابلسر قبل و پس از انقلاب اسلامی، تحت تأثیر نگرشهای ایدئولوژیک حکومت‌های سیاسی این دو دوره بوده است و الگوی گردشگری ساحلی مربوط به قبل از انقلاب منسوخ و الگوی جدیدی مبتنی بر ارزشهای اسلامی تحت عنوان " طرح سالم سازی دریا " به اجرا گذاشته شده که چشم انداز جغرافیایی دیگری را نمودار ساخته است.

ب) زیر ساختهای گردشگری منطقه بعد از انقلاب اسلامی به تدریج نسبت به قبل از آن بیشتر و بهتر شده است و این امر نشانگر افزایش تقاضا در ایران برای گردشگری دریایی است.

ج) انواع آلودگیها در منطقه اکوتوریستی بابلسر، پس از انقلاب اسلامی نسبت به قبل از آن افزایش یافته است که این موضوع منعکس‌کننده نگرش نه چندان مناسب نهادهای رسمی نسبت به تولید فرصتها و فضاها برای گردشگری دریایی برای پاسخگویی به نیازهای طبیعی شهروندان ایرانی و نیز کم توجهی و مدیریت ناصحیح مدیران سیاسی و اجرایی منطقه‌ای و محلی است.

د) تأسیسات و خدمات‌رسانی مربوط به امور گردشگری در منطقه مورد مطالعه، جوابگوی گردشگران نیست و مردم این منطقه نیز با مشکلات متعددی رو به رو می‌شوند، به ویژه در فصل تابستان که حجم زیادی از گردشگران را پذیرا هستند.

منابع و مأخذ

۱. اسحاقی، روح‌الله و محمدرضا شیدفر (۱۳۷۹)؛ راههای برنامه‌ریزی سفر در استان مازندران، سازمان ایرانگردی و جهانگردی مازندران.
۲. حافظ‌نیا، محمدرضا (۱۳۷۹)؛ مبانی مطالعات سیاسی و اجتماعی (جلد ۱). تهران/ قم: سازمان حوزه‌ها و مدارس خارج از کشور.
۳. حافظ‌نیا، محمدرضا (۱۳۸۱)؛ جغرافیای سیاسی ایران، انتشارات سمت، تهران.
۴. داس ویل، راجر، ترجمه اعرابی، سید محمد و ایزدی، داود (۱۳۷۸)؛ مدیریت گردشگری، دفتر پژوهشهای فرهنگی، تهران.
۵. درایسدل، آ و بلیک، ج، ترجمه دره میرحیدر (۱۳۶۹)؛ جغرافیای سیاسی خاورمیانه و شمال آفریقا، دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی، تهران.
۶. دیبایی، پرویز (۱۳۷۱)؛ شناخت گردشگری، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران.
۷. رضوانی، علی‌اصغر (۱۳۸۰)؛ اکوتوریسم و نقش آن در حفاظت محیط‌زیست، اطلاعات سیاسی-اقتصادی، شماره ۱۷۴-۱۷۳.
۸. سازمان جهانی جهانگردی، ترجمه رنجبران، بهرام و زاهدی، محمد (۱۳۷۹)؛ برنامه‌ریزی گردشگری در سطح ملی و منطقه‌ای، انتشارات جهاد دانشگاهی، اصفهان.

۹. سرلک، احمد (۱۳۷۶)؛ بررسی و وضعیت صنعت گردشگری کشور در پس‌انداز ارزی و صادرات غیر نفتی، سازمان برنامه و بودجه استان مرکزی، نشریه شماره ۱۴۰.
۱۰. لی، جان، ترجمه رکن‌الدین افتخاری و صالحی امین (۱۳۷۸)؛ گردشگری و توسعه در جهان سوم، شرکت نشر و چاپ بازرگانی وابسته به مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، تهران.
۱۱. محلاتی، علالدین (۱۳۸۰)؛ درآمدی بر گردشگری، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، تهران.
۱۲. میر حیدر، دره (۱۳۷۲)؛ مبانی جغرافیای سیاسی، انتشارات سمت، تهران.
۱۳. وزارت کشور (۲۵۳۵)؛ خلاصه گزارش مقدماتی طرح توسعه فیزیکی مناطق ساحلی دریای خزر، شورای عالی هماهنگی و نظارت بر توسعه مناطق ساحلی دریای خزر، تهران.
۱۴. هال کالین، مایکل و جان ام، جنکینز، ترجمه اعرابی، سید محمد و ایزدی، داود (۱۳۷۸)؛ سیاست‌گذاری گردشگری، دفتر پژوهش‌های فرهنگی، تهران.

15. Glassner, M.I. (1993): **Political Geography**. New York: John Wiley and Sons.
16. Hafcznia, M.R. (1996): **Research Methodology in Humanities**. Lahore: Gora Publication.
17. Statistical Centre of Iran, (2003): **Iran Statistical Yearbook**. 2002. Tehran.
18. Williams, Stephen. (1998): **Tourism Geography**. London. Routledge.

